

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

SPECIFICITY OF TRANSLATION TRAINING IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

Статтю присвячено висвітленню актуальної проблеми особливостей навчання навичкам перекладу студентів немовних спеціальностей. У статті зазначено, що на сучасному етапі в немовних закладах вищої освіти спостерігається тенденція до підготовки студентів технічних і економічних спеціальностей не тільки до вузькоспеціальної професійної, а й до перекладацької діяльності, що сприяє підвищенню рівня їхньої кваліфікації та конкурентоспроможності на ринку праці після здобуття професійної освіти. У процесі навчання для успішного формування навичок і розвитку умінь перекладати професійні тексти студентам немовних ЗВО необхідно оволодіти лінгвістичною компетенцією, предметною компетенцією та стратегічною компетенцією. У статті наголошено на тому, що завдання оволодіння основами перекладу у сфері професійної комунікації стоїть перед кожним студентом немовного ЗВО, оскільки сучасний фахівець повинен бути готовим до роботи із професійною іноземною літературою. У результаті вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» майбутній фахівець повинен оволодіти такими професійними компетенціями, які в майбутньому сприятимуть успішному здійсненню його професійної діяльності, а саме: навчитися володіти комунікацією в усній і письмовій формах українською та іноземною мовами для вирішення проблем міжособистісної і міжкультурної взаємодії, використовуючи базову загальнонавчальну лексику і спеціальну термінологію іноземною мовою; оволодіти навичками реферування професійно орієнтованого тексту, підготовки презентації іноземною мовою з використанням спеціальної термінології, підготовки доповіді іноземною мовою за фахом; використовувати навички володіння іноземною мовою у професійній діяльності, здійснювати переклад спеціальної літератури з іноземної мови; читати, розуміти, аналізувати як навчальні тексти за фахом, так і професійні тексти в оригіналі.

Ключові слова: навчання перекладу, студенти немовних спеціальностей, іноземна

мова за професійним спрямуванням, професійна освіта, заклади вищої освіти.

The article is devoted to highlighting the topical issue of peculiarities of teaching to translation skills of non-linguistic students. It is stated in the article that at present stage in non-linguistic higher educational institutions there is a tendency to train the students of technical and economic specialties not only for highly specialized professional, but also for translation activity, which contributes to improvement of their qualification and competitiveness in the labor market on completing their vocational education. For successful development of abilities and improvement the skills to translate professional texts, the students of non-linguistic higher educational institutions need to master their linguistic competency, subject competency and strategic competency. In the article it is emphasized that the task of mastering the basics of translation in the field of professional communication is facing every student of a non-linguistic higher educational institutions, since a modern specialist must be ready to work with professional foreign language texts. As a result of studying the discipline of "Foreign Language for Professional Purposes", a prospective specialist should acquire such professional competencies that in future will contribute to the successful implementation of their professional activity, such as: the ability to communicate in oral and written forms in Ukrainian and foreign languages in the course of intercultural interaction, using basic common vocabulary and special terminology in a foreign language; mastering the skills of summarizing a professionally-oriented text, making a presentation in a foreign language using special terminology, preparing a report in a foreign language in the field of their speciality; the ability to use foreign language skills in professional activity, to translate special literature from a foreign language; to read, understand, and analyze both professional and professional texts in the original.

Key words: translation training, students of non-linguistic specialties, foreign language for professional purposes, vocational education, higher educational institutions.

УДК 37. 211.24

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-1-18>

Корж О.Ю.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Калініченко В.І.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Укладання Болонської угоди й інтеграція України в єдиний загальноєвропейський освітній простір істотно вплинули на орієнтацію і переорієнтацію українських освітніх стандартів. Значне розширення міжнародних, ділових, економічних і культурних контактів, яке спостерігалось в Україні з 1990-х рр., привело до зміни потреб і цілей оволодіння іноземними мовами не тільки в мовних, а й у немовних закладах вищої освіти. Сучасні програми вищої професійної освіти спрямовані на компетентнісний підхід, який покликаний сформувати ключові компетенції фахівців будь-якого напрямку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Процеси глобалізації, інтернаціоналізації в галузі науки і техніки зумовили необхідність підготовки великої кількості фахівців у певній професійній області. Оскільки вивчення іноземних мов на сучасному етапі будується на міждисциплінарній інтегративній основі і спрямовано на комплексне формування та розвиток комунікативної, когнітивної, інформаційної, соціокультурної, професійної та загальнокультурної компетенцій студентів немовних вузів, то вміння перекладати інформацію професійного характеру з іноземної мови українською та з української мови

іноземною є вкрай цінним для фахівців будь-яких профілів підготовки. На сучасному етапі в немовних ЗВО спостерігається тенденція до підготовки студентів технічних та економічних спеціальностей не тільки до вузькоспеціальної професійної, а й до перекладацької діяльності, для розуміння якої залучаються такі науки, як соціологія, соціолінгвістика, історіографія, психолінгвістика й ін. Водночас дидактика перекладу як спеціальна методика навчання професійно орієнтованого перекладу залишається малорозробленою галуззю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ефективне вивчення іноземної мови є однією із проблем педагогічної науки протягом багатьох років. Дана проблема в аспекті студентського віку досліджена недостатньо. Однак в останні роки питанню покращення викладання іноземних мов у навчальних закладах різного типу приділяється значна увага. Збільшилася кількість методичних досліджень на матеріалі мовних і немовних ЗВО. Особливу увагу цій проблемі приділяли у своїх роботах В.В. Давидова, А.К. Маркова, А.М. Матюшкина та багато інших дослідників. Аналіз існуючої науково-методичної бази показує, що методи, які застосовуються у процесі навчання студентів у немовних ЗВО, потребують корекції, ефективне вивчення іноземної мови досягається за умов ретельно розробленої системи прийомів навчання мови, що базується на знанні індивідуально-психологічних особливостей студентів. Під час вивчення іноземних мов у немовних ЗВО виникають деякі труднощі, пов'язані з оволодінням і засвоєнням іншомовного матеріалу за відсутності природного мовного середовища. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що навчання говоріння присвячені роботи І.А. Зимньої, П.Б. Гуревича, Ю.А. Кудряшової, Л.П. Коблової, О.О. Маслико, О.В. Сухих, З.І. Устинової. Проблема навчання розуміння іншомовного мовлення розглядалася в роботах Л.І. Апатової, Л.В. Шилкіної, Б.В. Беляєва. Проблема навчання читання, яка є головною проблемою у ЗВО такого типу, досліджувалася в дисертаціях І.Н. Суслова, Л.А. Абраменко, Г.І. Славіної, Г.К. Зенкевича. Однак проблема навчання професійного перекладу студентів немовних спеціальностей досліджена ще недостатньо, що й зумовлює актуальність даної статті.

Мета статті – виявити і розкрити особливості навчання перекладу студентів немовних спеціальностей у процесі викладання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Для успішного формування навичок і розвитку вмінь перекладати професійні тексти студентам немовних ЗВО необхідно оволодіти лінгвістичною компетенцією, яка включає як знання про мовну систему іноземної мови (лексична, граматична, синтаксична, стилістична), так і про мовну систему рідної мови;

предметною компетенцією – загальнонауковими і спеціальними знаннями, які необхідні для розуміння вузькоспеціальних текстів; стратегічною компетенцією, яка складається із сукупності перекладацьких прийомів і стратегій. Крім того, студенти технічних та економічних спеціальностей стикаються з певними труднощами екстралінгвістичного характеру.

Доцільно було б приділити більше уваги питанню формування перекладацької компетенції студентів немовних ЗВО в курсі навчання іноземним мовам за професійним спрямуванням. На сучасному етапі завдання оволодіння як мінімум основами перекладу у сфері професійної комунікації стоїть перед кожним студентом немовного ЗВО, оскільки сучасний фахівець повинен бути готовим до роботи із професійною іншомовною літературою, адже обсяг усіх ділових, наукових і технічних перекладів на сьогоднішній день становить більше 95% від загальної кількості професійних текстів. Н.М. Гавриленко зазначає, що методика навчання перекладу студентів немовних ЗВО залишається найменш розробленою областю [3, с. 122].

У результаті вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» майбутній фахівець повинен оволодіти такими професійними компетенціями: навчитися володіти комунікацією в усній і письмовій формах українською та іноземною мовами для вирішення проблем міжособистісної і міжкультурної взаємодії, використовуючи базову загальнонавчальну лексику і спеціальну термінологію іноземною мовою; оволодіти навичками реферування професійно орієнтованого тексту, підготовки презентації іноземною мовою з використанням спеціальної термінології, підготовки доповіді іноземною мовою за фахом; використовувати навички володіння іноземною мовою у професійній діяльності, здійснювати переклад спеціальної літератури з іноземної мови; читати, розуміти, аналізувати як навчальні тексти за фахом, так і професійні тексти в оригіналі.

Курс «Іноземна мова за професійним спрямуванням» актуалізує низку проблем формування у випускників технічних ЗВО перекладацької компетентності, оскільки відіграє роль у формуванні кваліфікаційних знань і умінь майбутніх фахівців. Дослідниця О.М. Базаліна вважає, що метою реалізації компетентнісного підходу до процесу навчання перекладу текстів за фахом на основі розуміння походження термінів є розвиток перекладацької компетентності, до якої можна віднести мовну, соціолінгвістичну, прагматичну, когнітивну, лінгвістичну, соціокультурну й інформативну компетенції [1].

Для створення цілісної системи навчання перекладу студентів немовних спеціальностей насамперед треба визначити основну мету навчання іноземної мови [9, с. 50]. Професіоналізація діяльності студента, який здобуває технічну освіту,

шляхом навчання перекладу зумовлює необхідність визначення єдиних вимог до перекладацької діяльності. Уміння відбирати і використовувати під час виконання професійних завдань внутрішні ресурси буде свідчити про сформовану у студента немовного напряму професійну компетентність перекладача, яку можна визначити як володіння здібностями і готовністю розуміти (як у письмовій, так і в усній формах) наукову і технічну інформацію однією мовою і передавати її іншою мовою з урахуванням різниці між двома текстами, комунікативними ситуаціями і культурами [3, с. 104]. Варто зазначити, що професійна компетентність перекладача – явище неоднорідне, що інтегрує в собі низку складових частин, які співвідносяться із чотирма основними сторонами діяльності перекладача у сфері професійної комунікації (міжкультурне спілкування, власне професійна діяльність перекладача, професійне перекладацьке середовище й особистість професіонала) [4].

Традиційно освіту в галузі перекладу відносять до гуманітарної освіти, проте в основі багатьох дій перекладача лежать мислення, логіка, властиві більшою мірою фахівцям в області науки і техніки: визначення послідовності викладу матеріалу, логіки побудови тексту, логіки дедуктивних висновків, коли перекладач на основі всіх відомих йому чинників, що вплинули на створення тексту, усіх предметних знань робить певні висновки про зміст тексту іноземною мовою з метою його перекладу рідною мовою. Ці якості зазвичай притаманні студентам, які обрали спеціальність технічного напряму. Переклад професійно орієнтованих текстів – додаткове до основної професії вміння. У процесі навчання перекладу знання, здобуті студентом за основним фахом, можуть і повинні бути використані для його підготовки до складної діяльності перекладача. Таке «перенесення» знань з однієї професії в іншу можна визначити як «інтегративні знання», тобто узагальнені знання із сукупності навчальних дисциплін, що утворюють цілісну систему, що має міждисциплінарну структуру [2].

В умовах немовного ЗВО доцільно говорити про формування професійної іншомовної особистості та професійної іншомовної компетенції майбутніх фахівців засобами іноземної мови [7].

Власне лінгвістичні проблеми під час навчання перекладу виникають в основному з термінологічною лексикою спеціальності, тому курс іноземної мови за професійним спрямуванням, метою якого є формування іншомовного лексико-граматичного мінімуму, необхідного для успішної участі в іншомовній професійній комунікації, буде основою для подальшого формування навичок і розвитку вмінь перекладу фахових текстів.

Елементи перекладу варто вводити вже під час навчання зрілого читання. Хоча на цьому етапі основною метою є розвиток уміння «читання без пере-

кладу», такий вид перекладу, як адаптивний переклад, або рендеринг, буде вкрай корисним не лише для закріплення лексико-граматичного мінімуму теми, а й для формування й актуалізації професійних понять як сукупності знань про конкретні явища або ситуації у професійній сфері [8]. За В.Н. Комісаровим, адаптивний переклад – це вид мовного посередництва, за якого зміст оригіналу передається в перетвореній формі, що забезпечує заданий обсяг і характер інформації, що передається [6]. Така специфіка адаптивного перекладу/рендерингу становить особливу цінність для студентів немовних спеціальностей, які вивчають англійську мову за професійним спрямуванням. Візуалізація передбачає виклад, тлумачення інформації, фактів, подій, що містяться в тексті або статті, а сам рендеринг-текст являє собою симетричну форму викладу змісту вихідного спеціального тексту. Зосереджуючись на збереженні змістовної сторони первинного тексту, студенти вільні у виборі мовних засобів для її вираження. Водночас зазвичай виклад тексту включає власний коментар щодо актуальності повідомлюваної інформації, способу постановки і вирішення проблеми, порушеної в тексті, історії питання (background), додаткової інформації за темою [7].

Велике значення має розвиток у студентів навичок комплексного характеру процесу перекладу. Це потребує комплексного зіставлення не тільки окремих граматичних форм або синтаксичних конструкцій, а й структурно-семантичних «вузлів», що становлять єдине понятійне ціле. У процесі перекладу з однієї мови іншою студент повинен знати, що ті самі слова перекладаються по-різному залежно від їх уживання. Аналізуючи текст, студент повинен володіти навичками виділяти одиниці перекладу (окремі слова, словосполучення або частини речення), для яких у даній мові традиційно вже існують постійні непорушні відповідності, пов'язувати їх зі своїм background knowledge і бачити весь контекст загалом [10]. Студент має також навчитися аргументувати висновки за результатами перекладу й узагальнювати інформацію після проведеного аналізу [11].

Отже, під час підготовки студентів немовних спеціальностей до перекладу вузькоспеціальних текстів насамперед варто враховувати специфіку перекладу іншомовних термінів, пов'язаних з основною спеціальністю, адже лексичний склад науково-технічних текстів на сучасному етапі інтенсивно еволюціонує. В.Н. Комісаров зазначає, що «навчання перекладу тісно пов'язане з мовною підготовкою студентів, залежно від якої існують дві навчальні ситуації» [5].

Специфіка ситуації, яка виникає в технічних ЗВО, полягає в тому, що процес навчання починається в умовах, коли студенти недостатньо володіють іноземною мовою. У такому разі процес навчання набагато ускладнюється і потребує від

викладача високої компетентності та професіоналізму. Подальше вивчення особливостей науково-технічних текстів необхідно для вдосконалення навчання професійно орієнтованому перекладу, а також у практичній роботі з іншомовними текстами за фахом. У процесі навчання викладач не тільки загострює увагу студентів на особливостях професійного тексту, але підказує, як проаналізувати лексико-граматичні моменти, які трапляються у спеціалізованих текстах.

Висновки. Отже, навчання основ перекладу текстів за фахом є актуальним і цілком здійсненним завданням у курсі викладання іноземних мов у немовних ЗВО. Курс іноземної мови за професійним спрямуванням виступає як засіб здобуття нових знань, і навчання студентів немовних спеціальностей перекладу поповнює їхній словниковий запас, розширює лінгвістичні навички і можливості їхнього використання в різних сферах, що дає можливість вирішити всі завдання, які ставляться у програмі навчання професійно орієнтованій іноземній мові. Особливої актуальності для викладача професійно орієнтованої іноземної мови набуває вивчення сучасних особливостей науково-технічних текстів і вдосконалення методики викладання перекладу. Багаторічна практика навчання студентів немовних спеціальностей перекладу спеціальних текстів свідчить про доцільність і необхідність такого навчання для формування професійної компетентності майбутніх фахівців. За раціонального планування та розподілу навчального навантаження навчання перекладу студентів немовних спеціальностей сприяє формуванню як лінгвістичної, так і предметної компетенції випускника немовного вишу, підвищує його рейтинг на ринку праці і готує до успішного виконання своїх професійних обов'язків.

Перспективи подальших досліджень лежать у сфері розроблення ефективного комплексу завдань для поетапного формування навичок адаптивного перекладу професійних текстів, який можна було б рекомендувати для навчання студентів немовних спеціальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базалина Е.Н. Особенности обучения переводу текстов по специальности в неязыковом вузе. *Вестник Майкопского государственного технологического университета*. 2016. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-obucheniya-perevodu-tekstov-po-spetsialnosti-v-neyazykovom-vuze> (дата звернення: 10.09.2019).
2. Гавриленко Н.Н. Возможность использования лингводидактических подходов к обучению профессионально ориентированному переводу. *Сборник научных трудов SWORLD*. 2012. Т. 10. С. 15-25.
3. Гавриленко Н.Н. Программа-концепция подготовки переводчиков профессионально ориентированных текстов. Кн. 3. Москва : Научно-техническое общество имени академика С.И. Вавилова, 2011. 122 с.
4. Гавриленко Н.Н. Теория и методика обучения переводу в сфере профессиональной коммуникации. Кн. 1. Москва : Научно-техническое общество имени академика С.И. Вавилова, 2009. 178 с.
5. Комиссаров В.Н. Теоретические основы методики обучения переводу. Москва : Рема, 1997. 111 с.
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Санкт-Петербург, 2002. 271 с.
7. Корж Т.Н. Обучение аннотированию профессионально ориентированных текстов (когнитивно-коммуникативный подход). Севастополь : Ребест, 2015. 162 с.
8. Корж Т.Н. Обучение студентов экономических специальностей адаптивному переводу профессиональных текстов. *Горизонты образования*. Т. 2. 2012. № 3. С. 128-131.
9. Миньяр-Белоручев Р.К. Методика обучения французскому языку, Москва : Просвещение, 1990. 224 с.
10. Николаева А.Ю., Лобынева Е.И. Особенности обучения переводу студентов неязыковых вузов. *Инновационная наука*. 2015. № 12–2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-obucheniya-perevodu-studentov-neyazykovyh-vuzov> (дата звернення: 10.09.2019)
11. Николаева О.С. Методика обучения переводу научных текстов на основе учета этимологических признаков слов: основные подходы и пути реализации. *Вестник Тамбовского университета имени Г.Р. Державина*. 2010. № 8. С. 55-59.